

Wojciech Włoskowicz

Uzus toponimiczny. Zarys problematyki teoretycznej (na podstawie polskiej toponimii Huculszczyzny)

Rozprawa doktorska¹ przygotowana pod kierunkiem prof. dr hab. Ewy Wolnicz-Pawłowskiej

Streszczenie

Celem rozprawy jest stworzenie zrębu teorii uzusu toponimicznego. Zawiera się w tym wprowadzenie i zdefiniowanie pojęcia uzusu toponimicznego oraz opis językowych i pozajęzykowych czynników, które na ten uzus wpływają. Tym samym podjęta zostaje próba włączenia w zakres teorii onomastycznej komponentów kultury języka i jednocześnie poszerzenie teorii językoznawstwa normatywnego o opis konkretnych mechanizmów kształtowania się uzusu językowego. W części materiałowej zaproponowany aparat pojęciowy zilustrowano opisami kształtowania się polskiego uzusu toponimicznego w zakresie wybranych nazw geograficznych Huculszczyzny.

Pod względem podjętego problemu dysertacja stanowi pracę z zakresu onomastyki ogólnej (teoretycznej) i w sposób właściwy tej dziedzinie cechuje się wysokim stopniem abstrakcji w znacznej mierze uniezależniającej ją od systemu konkretnego języka. Rozprawa ma więc charakter *stricte* teoretyczny.

Aparat pojęciowy teorii uzusu toponimicznego zaproponowany w rozdziale 3 stanowi ogólne ramy teoretyczne otwierające liczne pola dla materiałowych ustaleń onomastyk poszczególnojęzykowych. W egzemplifikacyjnej części rozprawy pola te wypełniono spostrzeżeniami slawistycznymi, korzystając przy tym z materiału toponimii Huculszczyzny używanej w tekstach polskich (= *polska toponimia Huculszczyzny*), a w warstwie opisu etymologicznego, dialektologicznego i kontrastywnego polsko-ukraińsko-huculskiego – głównie z ustaleń S. Hrabca (1950).

Rozdział 1 poświęcony jest teorii nazw własnych i teorii nazw geograficznych. Obok przeglądu stanowisk z zakresu onomastyki i toponomastyki ogólnej zawarto w nim oryginalne propozycje teoretyczne niżej podpisanego, w szczególności dotyczące (semiotycznego) modelu semantyki onimicznej, funkcji nazw własnych oraz definicji toponimu i mikrotoponimu. Uwagę poświęcono ponadto różnym definicjom pojęć endo- i egzonomu.

¹ Autor uzyskał środki finansowe w ramach finansowania stypendium doktorskiego z Narodowego Centrum Nauki, nr rejestracyjny wniosku 2016/20/T/HS2/00024.

Rozdział 2 stanowi przegląd teorii kultury języka. Omówiono w nim podstawowe pojęcia językoznawstwa normatywnego, tj. pojęcia: normy, systemu, uzusu i kodyfikacji, przy czym nieco więcej miejsca poświęcono pierwszemu z nich, co wprost odzwierciedla pozycję tegoż pojęcia w teoretycznej refleksji normatywistycznej. Rozlegle omówiono też kwestię kryteriów poprawności językowej. Dokonanemu w rozdziale 2 przeglądowi i syntezie stanowisk towarzyszą własne propozycje i uzupełnienia autora niniejszej rozprawy.

Rozdział 3 jest zasadniczą częścią pracy. Zawiera pierwszą próbę stworzenia zrębu teorii uzusu toponimicznego. Wprowadzono w nim i zdefiniowano pojęcia: uzusu toponimicznego, uzusu indywidualnego, uzusu zbiorowego, ponadto zestawiono listę indywidualnych i zbiorowych czynników kształtujących uzus toponimiczny. Zaprezentowano też wstępną propozycję listy kryteriów poprawności toponimicznej (przy czym idzie tu o kryteria stosowane przez użytkowników języka, a nie przez językoznawców).

Rozdział 4 jest w swojej istocie rozległym wprowadzeniem do rozdziału 5. Zawiera omówienie językowych i pozajęzykowych kontekstów polskiej toponimii Huculszczyzny, które determinowały sposób oddziaływania poszczególnych czynników na kształtowanie się polskiego uzusu toponimicznego w zakresie nazw geograficznych regionu. Wiele uwagi poświęcono zagadnieniom kartografii oraz omówieniu toponimii obecnej na mapach Huculszczyzny.

Rozdział 5 ma charakter egzemplifikacyjny. Zawarto w nim wyniki wieloźródłowej ekscerpcji prezentującej użycia w polskich tekstach (od poł. XIX w. do poł. 2. dekady XXI w.) nazw kilkunastu obiektów z obszaru Huculszczyzny. Na tej podstawie omówiono rozwój uzusów toponimicznych w zakresie owych nazw, wskazując na czynniki, które rozwój ten kształtowały. Przedstawiono też tendencje obecne w rozwoju polskiego uzusu toponimicznego dotyczącego nazw geograficznych Huculszczyzny i wskazano na jego heterogeniczność pod względem cech językowych.